

Witold Gilewicz*

POZA UŻYTECZNOŚCIĄ

BEYOND USEFULNESS

Niezaprzeczalny wymóg elastyczności funkcjonalnej we współczesnej architekturze wysuwa na czoło pytanie o formę architektoniczną w rozumieniu przestrzennych zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań kształtujących budynek. System projektowania tzw. skorupa i rdzeń odzwierciedla „pewność siebie” sztuki wizualnej w kreowaniu elewacji przez odrzucenie funkcji budowli. Idea transparentności, półprzejrzystości, wizualnej wieloznaczności dzięki współczesnym technologią elewacyjnym pokazuje, że architektura nie tylko musi odpowiadać witruwiańskiej regule: *firmitas, utilitas, venustas*, ale może stać się systemem przenikających się przestrzeni wnętrza, zewnątrz budowli, jej otoczenia – miasta lub krajobrazu.

Słowa kluczowe: architektura, elastyczność funkcjonalna, architektura jako opakowanie

The undeniable urgency of flexibility of function in modern architecture brings to the fore the question of architectural form but form of spatially extended inward and outward condition of the building. The “shell and core” design system reflects that visual arts develop their certainty in the creation of the elevation (the shell) by dismissing function of the building. The idea of transparency, semi-transparency or visual ambiguousness, encourage through modern technical solutions of elevation, shows that architecture may not only respond to witruvian rule: *firmitas, utilitas, venustas*, but become the entire system of outside and inside interlocking spaces of the building its site, the city and landscape.

Keywords: architecture, functional flexibility, architecture as a shell

Choć dzieło Witruwiusza *O architekturze ksiąg dziesięć* powstało w I w. p.n.e. i było zbiorem reguł jak należy budować, Witruwiańska triada: *firmitas, utilitas, venustas* – trwałość, celowość, piękno, niewątpliwie do dzisiaj jest rodzajem manifestu opisującego w sposób najbardziej lapidarny to, co oczekujemy od wznoszonych przez nas budowli. Pytanie czy sens tego manifestu wywodzący się z jego pierwotnego znaczenia jest aktualny również współcześnie w odniesieniu do witruwiańskich de-

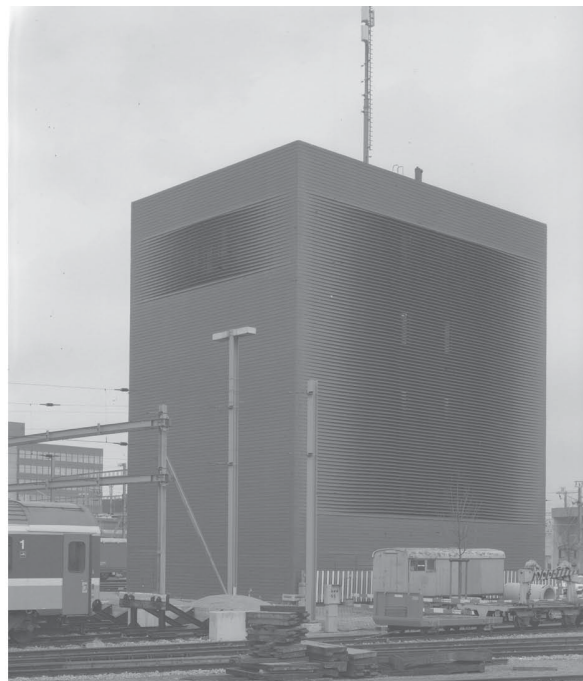
finicji *Disposito, Eurythmia, Symetria, Decor i Distributio*. W rozumieniu Witruwiusza cechy te stanowiły nierozłączną całość przypisaną budowli architektonicznej, która ma trwać w czasie (wiecznie), służyć swoim użytkownikom i być piękną. Jak pisze Leon Krier: *Witruwiańska triada stanowi podstawową zasadę architektury tradycyjnej. Jej znaczenie można zrozumieć jedynie z dalszej perspektywy; jest niemożliwe zaspokojenie jednego z elementów triady bez brania pod uwagę pozostałych* *Modernizm*

* Gilewicz Witold, dr inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Projektowania Architektonicznego.

- 1 www.CF Moller.com
- 2 Herzog & De Meuron, El Croquis 2005
- 3 www.sanaa.co.jp
- 4 Szkic autora

Fot.1

Fot.2

Fot. 3

Rys.4

gwałtownie zaatakował tę współzależność, co jedynie potwierdziło, że piękno nie jest automatycznym rezultatem solidnego, funkcjonalnego budynku... Użyteczność i stabilność strukturalna w żaden sposób nie gwarantują materialnej trwałości [1].

Materialna trwałość budowli zaczyna być rozumiana w zupełnie inny sposób. Jest nim raczej zdolność do przekształceń funkcji, formy, a często struktury budynku. Architektura wpisuje się więc we współczesny rytm społeczeństwa konsumpcyjnego, gdzie cykle zużycia i reprodukcji są coraz szybsze. Przedmioty zużywamy szybko, by wymienić je na nowe. Architektura „zrywa” związek witrażowskich zależności, zmienia jego pierwotny sens, odwołując się do daleko bardziej skomplikowanych, wielowątkowych znaczeń ich rozumienia i interpretacji.

W swojej praktyce projektowej coraz częściej spotykam się z problemem podatności budowli na zmienności funkcji, a zatem użyteczności budowli. W projektowanych budynkach przeznaczonych z założenia do wynajęcia, zanim pojawią się ich użytkownicy, nie można jednoznacznie określić sposobu ich użytkowania. Konstrukcja budynku stanowić więc musi szkielet–superstrukturę, której wnętrze można kształtować w sposób maksymalnie dowolny. Elastyczność taka jest istotna nie tylko w rzutach poszczególnych kondygnacji, ale także w przekrojach budowli.

Pojawia się również dalej idący wymóg elastyczności funkcji; realizowany poprzez rozbudowę czy nadbudowę obiektu. Architektura staje się „systemem dynamicznym” już od początku jej powstawania w fazie projektowania.

W projektowaniu architektonicznym pojawiła się definicja *shell and core* – „skorupa i rdzeń”, która w sposób trafny definiuje konieczność otwartości funkcjonalnej budowli. Rdzeń to konstrukcja i elementy stałe; takie jak klatki schodowe, zespoły sanitarne i technologiczne, skorupa to obudowa tej struktury

Profesor Alan J. Brookes pisze: *nie uważam architektury jedynie za informację lub symbol, ale za opakowanie i tło dla naszego życia toczącego się w jej wnętrzu i wokół niej, kontener czuły na rytm naszych kroków, na naszą pracę, na ciszę naszego snu [2]. W wielu budowlach idea opakowania, jako sposób na architekturę stała się rozwiązaniem pożądanym lub wręcz koniecznym. Kompozycja ścian zewnętrznych odrywa się od wewnętrznego układu pomieszczeń, ściana staje się powłoką, w której tafla szkła wcale nie musi oznaczać umiejscowienia okna [3]. W jaki sposób, więc projektować fasady budowli w zgodzie z witrażowskimi zasadami, skoro stały się one skorupą – opakowaniem formy architektonicznej?*

Architektura odnajduje inne odniesienia a współczesne technologie budowlane stały się kanwą powstawania nowych rozwiązań formalnych i estetycznych.

Jednym z nich jest uniformizacja struktury elewacji. Osiąga się ją poprzez zastosowanie szkła refleksyjnego, elewacji dwupowłokowych, różnego rodzaju żaluzji, siatek lekkich okładzin. Budynek stać się ma abstrakcyjną formą–rodzajem rzeźby, pozbawionej semantycznych odniesień lub kompozycją form o różnej strukturze i fakturze materiału. Przykładem może tu służyć obiekt grupy duńskich architektów C.F Moller – „Crystal Clear” projektowany w Oslo konglomerat funkcjonalny (rys.1). lub budynek, Signal Box 4, Hercoga i De Meurona w Bazylei (fot. 2).

Zastosowanie szkła przeziernego w technologii zewnętrznej powłoki elewacyjnej buduje inny efekt. Wnętrze budowli uczestniczy w tworzeniu jej estetycznego wyrazu w sposób, który można określić, jako kontrolowany przypadek, zmienny w czasie. Zaprojektowane przez tokijskich architektów z Grupy SANAA Muzeum Szkła w Toledo zbudowane z potężnych paneli giętego szkła rozmywa granice pomiędzy wnętrzem a zewnątrzem obiektu tworząc lekkie efemeryczne, prawie transparentne formy (fot. 3). Prze-

strzenie wewnętrzne i sposób użytkowania obiektu, tworzą ekspresję elewacji.

Otoczenie budynków płaszczyzny posadzek, zieleni przenikają się z formami architektury tworząc krajobraz architektoniczny zarówno w kontekście miejskim jak i krajobrazie otwartym (rys. 4 – szkic autora ilustrujący przenikanie struktury budynku z zielenią).

Idea przejrzystości, półprzejrzystości, i wizualnej wieloznaczności coraz głębiej eksplorowana przez architektów odkrywa nowe pola estetycznych możliwości pokazując, iż architektura może nie tylko odpowiadać witruwiańskiej triadzie, ale stać się grą brył w świetle, grą wzajemnie przenikających się przestrzeni budowli, jej otoczenia, miasta, i krajobrazu.

PRZYPISY

[1] L. Krier, *Architektura wybór czy przeznaczenie*, Arkady 2001 s. 187.

[2] J. A. Brookes, *The Turning Point of Building* ISBN 90 5269 305, 6 s. 45 (tłum. autora).

[3] W. Gilewicz, *Architektura czy opakowanie, Definiowanie przestrzeni architektonicznej – granice architektury*, Czołpismo Techniczne, Wydawnictwo PK 2003, s. 190.